

Mentor a pedagógusképzésben*

KOTSCHY BEÁTA

beata@kotschy.hu

A Sapientia SZHF Neveléstudományi Tanszék

Óraelemzés és önértékelés szempontrendszerei

Komplex óraelemzés szempontjai:

(Részlet az ELTE TFK Praxis-hallgatói segédletéből)

Összegző kérdések:

- Az órán sikerült-e elérni a kitűzött célokat?
- Miben változott a tanulók tudása mennyiségi és minőségi szempontból?
- Milyen volt az óra nevelő hatása?
- Melyek voltak az óra pozitívumai és problematikus pontjai? Mi okozta a nehézségeket?

A részleteket feltáró kérdések:

Az óra célja és tartalma

- Megfelelő volt-e az óra pedagógiai célja? Sikerült-e ezt a célt megvalósítani?
- A tananyag terjedelme és jellege összhangban volt-e a tanulók életkori sajátosságaival?
- Az új anyag hogyan kapcsolódott a tanulók előzetes tudásához?
- Megfelelő volt-e a jártasságok, készségek, képességek fejlesztését szolgáló tevékenységek tartalma, sorrendje?
- Milyen mértékben felelt meg a tanítás-tanulás eredménye az óra céljának? A vártnak megfelelő volt-e a tanulók előrehaladása?
- Megfelelő szintűek, azaz reálisak voltak-e a tanári elvárások?
- Milyen volt az óra tartalma szakmai szempontból?
- Megtörtént-e a tananyag tárgyközi kapcsolatainak feltárására?

Az órán alkalmazott oktatási módszerek

- Az alkalmazott módszerek megfeleltek-e az alapvető pedagógiai szempontoknak (cél, feladat, tartalom, a tanulók életkori és egyéni sajátosságai, előzetes tudás)?
- Milyen szintű és tartalmú volt az órán a tanulókkal a kommunikáció (kezdeményezés, reagálás, reflexió)?
- Milyen arányban „jutottak szóhoz” a diákok? Volt-e lehetőségük kezdeményezésre, vélemény-nyilvánításra, kérdezésre?
- A magyarázat elősegítette-e a világos fogalmak kialakulását?
- Milyen mértékben voltak szakszerűek, célszerűek, érthetők és ösztönzők a kérdések?
- Hogyan ítélte meg a tanulók tévedéseit?

* Kotschy Beáta tanulmányát 2012/2. számunkban olvashatják.

- Hogyan reagáltak a tanulók a tanári kezdeményezésre? Figyelemmel, érdeklődéssel, aktivitással, unalommal, közönnyel?
- Élt-e a differenciálás lehetőségeivel?
- Jól választotta-e meg a szemléltető anyagot? Eredményes volt-e a bemutatás?
- Célszerűen használta a tankönyvet?

A tanítási óra felépítése és szervezése

- Jutott-e elég idő az egyes szerkezeti egységek (új ismeret, alkalmazás, rögzítés, rendszerbe foglalás) eredményes megvalósítására?
- Sikerült-e megszervezni a tanulók munkáját?
- Hogyan irányította az oktatási folyamatot?

A tanulók munkájának ellenőrzése, értékelése

- Értékelte-e a tanár minden olyan tanulói tevékenységet, amely teljesítménnyel párosult?
- Az értékelés változatos formáit alkalmazta?
- A pozitív és negatív értékelések aránya megfelelő volt-e a tanítási órán?
- Az értékelés objektív, illetve szubjektív jellege megfelelt-e az értékelés funkciójának?

A tanítási óra légköre

- Sikerült-e nyugodt barátságos hangulatot teremteni az órán?
- Mi jellemezte a tanulók egymás közti viszonyát? (Együttműködés, versengés, közöny, agresszivitás...)
- Hogyan hatott az óra légköre a tanulók tevékenységére?

2. A tanulásközpontú tanítás elemző szempontsora

<i>A tanulási folyamat sajátosságai</i>	<i>A tanulást segítő tanári munka sajátosságai</i>
<p>A tanulóknak módjuk van előzetes ismereteik, nézeteik megfogalmazására.</p> <p>A tanulás alapvetően ismeretsajátítás, és a memória működésén alapul.</p> <p>(A tanuló figyel, követi a tanár verbális közlését, memorizál, esetleg jegyzetel).</p> <p>A tanulás az ismeretek közti összefüggések feltárására irányul, az összefüggéseket a tanár mutatja be, így a tanuló feladata a gondolatmenet követése és megértése, memorizálása).</p> <p>A tanuló gondolkodik a tanár által feltett kérdésein, amelynek megválaszolása a következő gondolkodási műveleteket igényli:</p> <p>A tanuló a tanár által feltett komplex probléma megoldására törekszik. Ez a következő gondolkodási műveleteket és tevékenységeket igényli tőle:</p> <p>A tanulónak önállóan kell megszereznie az új ismeretet különböző információforrások, eszközök segítségével.</p> <p>A tanuló önállóan elemzi és dolgozza fel a</p>	<p>A figyelem felkeltése</p> <p>A célok megfogalmazása</p> <p>Direkt stratégia alkalmazása</p> <p>Indirekt stratégia alkalmazása</p> <p>Az előzetes ismeretek feltárása</p> <p>A feltárás módszere (motiváló hatás)</p> <p>Az ismeretek bemutatásának módja/módjai (a célok, a tanulók fejlettsége és motiváltsága szempontjából)</p> <p>A tartalom strukturálása</p> <p>A lényeges elemek kiemelése</p> <p>Vázlatkészítés</p> <p>A tananyag gazdagítása más műveltségi elemekkel, gyakorlati tapasztalatokkal.</p> <p>Szemléltetés</p> <p>Az ismeretsajátítás során a tanulói aktivitás biztosítása</p> <p>Az önálló ismeretfeldolgozás lehetőségének biztosítása</p> <p>(pontos feladatkijelölés, megfelelő eszkö-</p>

<p>megszerzett információkat.</p> <p>A tanuló értékeli saját tevékenységét.</p> <p>A tanulóknak módjuk van egyéni gondolataik kifejtésére.</p> <p>A tanulóknak módjuk van a kérdéseik feltételére.</p> <p>A tanulás a megszerzett ismeretek alkalmazására irányul tanári segítséggel.</p> <p>Az alkalmazás egy tanuló által megoldott példán/feladaton keresztül történik.</p> <p>Az alkalmazást a tanulók egyéni/leg/csoportban végzik.</p> <p>Az alkalmazás célja az ismétlés, rögzítés, begyakorlás.</p> <p>Az alkalmazás célja az ismeretek új feladaton történő felhasználása.</p> <p>Az alkalmazás kreatív megoldást igényel a tanulóktól</p> <p>A tanulóknak módjuk van az elsajátított információk helyességének ellenőrzésére</p> <p>A tanulóknak módjuk van a tévedések igazítására.</p> <p>A tanulóknak alkalmuk van a hiányok pótlására</p>	<p>zök biztosítása, megfelelő idő biztosítása)</p> <p>Differenciált feladatok adása</p> <p>Az új ismeretek rendszerbe foglalása</p> <p>Az ismeretek elsajátításának ellenőrzése ismétlő kérdésekkel</p> <p>Az ismeretek elsajátításának</p> <ul style="list-style-type: none"> ellenőrzése alkalmazást igénylő feladatokkal (előhívás gyakorlása) <p>Kreatív feladatok adása</p> <p>A tanár értékeli a tanuló tevékenységét az eredmény szempontjából</p> <p>A tanár értékeli a tanuló tanulási tevékenységét a tanulás módszere szempontjából.</p>
---	--

Ez a szempontsor utólagos elemzés céljára használható a jegyzőkönyv alapján, amelyben mind a tanulás, mind pedig a tanulás irányítása jól nyomon követhető. Az értékelés során fontos, hogy ne csak azokat a kategóriákat vegyük figyelembe, amelyek megjelennek a folyamatban, hanem azokat is, amelyek hiányoznak. A teljes jegyzőkönyv ismeretében az elemzőnek kell eldöntenie, hogy pedagógiaileg indokolt-e egyes elemek megléte vagy hiánya, s mi vezethetett volna eredményesebb tanulásra.

Az önértékelés szempontjai (a Sapientia hallgatói által készített szempontsor)

Értékelés és mérés
(Önértékelés)

I. Személyes tulajdonságok

1. A diákokkal való kapcsolat

- Jó kapcsolatot alakítottam ki és tartottam fenn a diákokkal?
- Vannak olyan diákok, akiknek még nem tudom a nevét, akik képességeiben bizonytalan vagyok, akiket sose hallottam beszélni, akiket nem bátorítottam? (Hogyan tudok mielőbb kapcsolatba kerülni velük?)
- Megtudtam-e már valamit a diákok érdeklődéséről, attitűdjéről, háttéréről?
- Megismertem-e már minden diákom személyiségét?
- Milyen a kapcsolatom ezzel az osztállyal és miért?

II. Óratervezés

2. Célok és feladatok

- Az órának világos, pontos és reális célkitűzései vannak?
- Átgondoltam-e, hogyan fogom ellenőrizni, hogy az óra elérte-e a célját?

3. A tananyag kiválasztása és összerendezése

- Miért jó ezt megtanítani ennek a konkrét osztálynak?
- Helyesen választottam-e ki az anyagokat a...
  - nehézség,
  - a célok és feladatok tartalmának összefüggése,
  - a diákok érdeklődése és szükségletei szempontjából?
- A tananyagok összerendezése logikus?
- A szakaszok sorrendje segítheti-e a diákok megértését, ill. azt, hogy elérjék, amit terveztem?
- Összekapcsolom-e az órát bármilyen más korábbi/későbbi órákkal, ill. más tárgyakkal?
- Reális időkorlátokat állítottam?

4. A taneszközök kiválasztása

- Pontosan és egyértelműen meghatároztam-e, milyen eszközöket és eljárásokat szeretnék használni az egyes szakaszokban?

5. A tevékenységek fajtái és egyensúlya

- Helyesen terveztem-e meg a feladattípusok összeállítását vagy csak egy dominál az órán?
- Az óratervem ad a lehetőséget arra, hogy a diákok gyakorolják a készségeiket az órán? Melyeket?
- Úgy terveztem-e meg az órát, hogy lehetőséget teremtsék a diákoknak valódi kommunikációra?

6. A nehézségek előrelátása

- Átgondoltam-e, hogy milyen problémák és nehézségek merülhetnek fel az óra alatt?
- Gondolkoztam-e azon, hogyan fogom ezeket kezelni?

III. Megvalósítás

7. Egyéniség és stílus

- Odafigyeltek rám a diákok, mialatt beszéltem?
- Sikerült-e fenntartanom a diákok figyelmét?

8. Beszéd

- a) Tisztán hallható volt-e a hangom minden diák számára az egész óra alatt?
- b) Normális tempóban és intonációval beszéltem-e?
- c) Tudták-e követni a diákok, amit mondtam?
- d) Milyen volt a szóhasználatom (életkornak megfelelő szintű; diákközeli, mégis igényes vagy sem)?

9. Tanulásszervezés

- a) Voltak-e problémáim az osztály vezetésével? Sikerült-e fegyelmet tartanom?
- b) A diákok csoportosítása az ülésrend és a munka szempontjából a lehető legjobb volt?
- c) A székek átrendezése, a diákok mozgása az osztályteremben, a könyvek és egyéb eszközök kiosztása és összegyűjtése fennakadás nélkül történt?
- d) Sikerült-e a háttérből kontrollálnom az osztálytermi történéseket a páros- és csoportmunka során?
- e) Mit csináltam, mialatt a diákok párban vagy csoportban dolgoztak? Hallgattam őket, készítettem jegyzeteket, részt vettem a munkában stb.? Miért?

10. Az óra tempója és időzítése

- a) Helyes és kiegyensúlyozott volt-e a tervezett időbeosztásom? Ha nem, miért?
- b) Pontosan betartottam-e a feladatokhoz becsült időtartamot? Ha nem, melyik feladatnál nem sikerült?
- c) Megfelelő volt-e az óra tempója? Nem túl gyors vagy lassú?

11. A taneszközök és anyagok használata

- a) A táblán az írásom olvasható volt?
- b) Hibátlan a helyesírásom?
- c) A taneszközök kiválasztása segített-e az óra céljának elérésében?
- d) A taneszközök elősegítették-e a tanulást?
- e) A használt vizuális eszközök szükségesek, láthatóak és könnyen kezelhetőek voltak? Helyesen értelmezték őket a diákok? Segítették a megértést, vagy inkább megtörték az óra menetét?
- f) Az auditív eszközök szükségesek és hallhatóak voltak? Megfelelően működtek?
- g) Magammal vittem-e minden szükséges szemléltető eszközt, könyvet, papírt, anyagot?
- h) Minden eszközümet megfelelően tudtam kezelni és kontrollálni?

12. Utasítások és magyarázatok

- a) Utasításaim világosak, egyértelműek és tisztán érthetőek voltak-e a diákok számára?
- b) Hogyan győződtem meg arról, hogy a diákok megértették a feladatot? Adtam-e elégséges példát, mintát a feladathoz, biztosítottam-e megfelelő hosszúságú szünetet, jól kérdeztem, stb.?
- c) Mindvégig tudták a diákok, mit kell tenniük? Ha nem, hogyan reagáltam?
- d) Volt-e a diákoknak lehetőségük kérdezni?

13. Kérdézési technikák

- a) „Valódi”, megfelelő típusú kérdéseket tettem fel (fontosak a rávezető, ráségítő kérdések)?
- b) Hogyan reagáltam, ha nem a várt választ kaptam?
- c) Meg kellett-e ismételnem, át kellett-e fogalmaznom vagy újra fel kellett-e tennem valamelyik kérdésemet? Miért?
- d) Változtattam-e a kérdések formáját, típusát és nehézségét?
- e) Elég időt adtam-e a diákoknak a válaszára?

14. Alkalmazkodási képesség

- a) Beváltak-e az általam tervezett megoldások azokkal a nehézségekkel kapcsolatban, melyekre számítottam?
- b) Történt valami, amit az óra közben meg kellett tennem, és korábban nem gondoltam, hogy ezzel foglalkoznom kell majd? Mi volt ez? Az óra mely pontján történt? Miért? Hogyan reagáltam?

- c) Volt-e olyan megakadás, probléma az órán, amire számíthattam volna? Mit kezdtem ezzel a helyzettel?
- d) Adekvátan rugalmas voltam-e a terveimmel az órai helyzethez alkalmazkodva?

15. A diákok bevonása

- a) Minden diák le volt kötve egész órán?
- b) Minden diák érdeklődött egész órán? Tapasztaltam az unalom vagy a nyugtalanság jeleit? Hogyan kezeltem? Mit tettem ellene?
- c) Mindenkinek lehetősége volt hozzászólni az órához? A kérdéseimet egyenletesen osztottam el a diákok között?
- d) Elegendő figyelmet fordítottam-e minden diákra?
- e) Lehetővé tette-e a feladatok típusa, hogy a diákok odafigyeljenek egymásra?
- f) Bevontam-e a diákokat a magyarázatokba vagy mindent én magyaráztam el?

16. A hibák kezelése

- a) Milyen típusú hibákat vétettek a diákok? Mikor, melyik feladat során? Hogyan kezeltem ezeket a helyzeteket?
- b) Mindig és minden hibát javítottam?
- c) A hibajavításom segítséget jelentett-e a diákoknak vagy megakadályozta őket a munkában?
- d) Volt bármelyik diáknak valamilyen speciális problémája az óra valamelyik részével kapcsolatban? Ha igen, milyen volt? Mi okozhatta? Mit tettem, hogy kijavítsam a problémából fakadó hibákat? Helyes megoldás volt?

17. A diákok értékelése

- a) Minden feladatnál értékeltem-e a diákok teljesítményét? Ha igen, hogyan?
- b) Amikor osztályzatot adtam egy diáknak, indokoltam-e a döntésem az értékelési szempontok ismertetésével?
- c) Helyesen, differenciáltan és reálisan dicsértem vagy kritizáltam a teljesítményeket az egyes diákok esetében?

18. A célok megvalósulása

- a) Sikerült-e megvalósítanom a tanításban azt, amit elterveztem? Miért? Miért nem?
- b) Mit nyertek a diákok az órából?
- c) Világossá vált-e az óra végére a diákoknak, hogy mi volt az óra célja?
- d) Miből látom, hogy az óra elérte a célját?

IV. Reflexió

- a) A kérdéssor fényében mit tennék másként, ha ismét meg kellene tartanom az órát?
- b) Mit tanultam ebből az órából?
- c) Hogyan látom most ezt az osztályt?
- d) Mi az, ami a legnagyobb élmény volt számomra ezen az órán?
- e) További kérdések magamhoz: ... (pl.: Hogyan éreztem magam az órán? Milyen érzéseim voltak óra alatt? Miben voltam én jó az órán? Nehézkesen haladtam? Untam-e a saját órát? Stb.)